

תקציר פרק 2- מדדי פיתוח/ עמוד 102-72 בספר

קבוצת מדדים	המדד	הגדרת המדד	משמעות המדד	גבולות המדד	מגבלה/ות או יתרון המדד
כלכליים	תמ"ג	תוצר מקומי גולמי: סך כל ההכנסות שיש למדינה מהסחורות והשירותים המיוצרים במדינה עצמה. תל"ג- תוצר לאומי גולמי, מתייחס גם להכנסות בחו"ל.	מדד המבטא את הפעילות הכלכלית של המדינה, את ה"עושר" ואת היכולת של המדינה. ככל שהתמ"ג גבוה רמת הפיתוח של המדינה גבוהה יותר.	תת מתפתחת- עד \$1500 מתפתחת- ביניהם מפותחת- מעל \$7000	מחושב בדולרים, שערי הדולר נקבעים על ידי המדינה ע"כ ההשוואה אינה אמיתית. לכן קבעו את PPP- שווי כוח הקנייה חישוב של אותו סל סחורות ושירותים. התמ"ג לא מתייחס להכנסות מחו"ל. התמ"ג לא מתייחס לפערים במדינה.
	צריכת אנרגיה לנפש	צריכה האנרגיה במדינה ממקורות שונים. מחושבת בשעט"ן – שווה ערך לטון פחם.	מדד המבטא את רמת התיעוש, מיכון וטכנולוגיה. ככל שרמת החיים גבוהה, החיים מודרניים יותר ואז משתמשים ביותר שירותים הצורכים אנרגיה: חשמל, רכב, מיזוג...	תת מתפתחת- עד 1000 שעט"ן מתפתחת- ביניהם מפותחת- מעל 8000 שעט"ן	לא כל צריכת האנרגיה במדינה מחושבת במדד זה. בעיקר בתת מתפתחות, שם משתמשים יותר באנרגיה טבעית: עצים, גללי בע"ח... המדד מושפע מהבדלים תרבותיים
	שעור המועסקים בחקלאות	סך התושבים העובדים בחקלאות מכלל התושבים במדינה.	מדד המבטא את אופי החקלאות: האם היא עתירת ידיים עובדות או עתירת מיכון. במדינות בעלות רמת פיתוח גבוהה הטכנולוגיה בחקלאות גבוהה. שיעור גבוה- החקלאות מסורתית, מיכון מצומצם וכוח אדם גדול.	תת מתפתחות- עשרות אחוזים. מתפתחות- ביניהם מפותחות- אחוזים בודדים (פחות מ-5%)	כל מדינה מגדירה אחרת את חקלאיה. כל מי שעוסק בחקלאות? או כל מי שחקלאות היא חלק מפרנסתו?
דמוגרפים	שעור ריבוי טבעי	ההפרש בין ילודה לבין התמותה. בד"כ נולדים יותר מנפטרים, לכן לרוב השיעור חיובי. לעיתים קורה שהמצב הפוך אז הערך המתקבל שלילי (ב 30 מדינות). * גורם לשנאת זרים באירופה.	מדד גבוה מעיד על רמת פיתוח נמוכה. מבטא את קצב גידול האוכל: בריבוי טבעי נמוך מ 1% - ידרשו 70 שנה להכפלת האוכל. ב 2% ידרשו 35 שנה. ב 3% ידרשו 25-20 שנה.	תת מתפתחות- 2.3% מתפתחות- 1.5% מפותחות- 0.2% הממוצע העולמי 1.2%	בהמשך
	שעור ילודה	מספר הנולדים במדינה על כל 1000 תושבים. מדד שלוקח זמן להורידו- אפשרי באופן ישיר: חקיקה, תגמול, פרסומת, הדרכה... באופן עקיף- העלאת החינוך ומעמד האישה.	מדד המושפע מ: - התרבות, הדת ומנהגי המקום. -תכנון המשפחה השכלת נשים, מעמדן וגיל הנישואין.	תת מתפתחות-36 ל 1000 מתפתחות- 23 ל 1000 מפותחות- 12 ל 1000 ממוצע עולמי- 20 לידות ל 1000.	ישנן מספר מדינות יוצאות מן הכלל, בהן הילודה גבוהה אך רמת הפיתוח שלהן אינה נמוכה- כמו בישראל. מדינות אלו הן מדינות מסורתיות.

קבוצת מדדים	המדד	הגדרת המדד	משמעות המדד	גבולות המדד	מגבלה/ות או יתרון המדד
דמוגרפים	שעור התמותה	מספר הנפטרים במדינה על כל 1000 תושבים. זהו מדד שניתן להורידו בקלות על ידי שימוש באמצעים טכנולוגיים שונים.	כללית במתפתחות שיעורי התמותה גבוהים. יחד עם זאת גם במפותחות השיעור אינו נמוך בשל מסי הקשישים הגבוה. שיעורי התמותה תלויים ב: - רמת רפואה ותנאי תברואה. - מלחמות ומעשי טרור. - אסונות טבע - רעב.	תת מתפתחות- 13 ל1000. מתפתחות- 8 ל1000. מפותחות- 10 ל1000. ממוצע עולמי- 8.23 מיתות ל 1000.	מדד זה נמדד ללא קשר לגילם של האנשים, לכן הוא גבוה במפותחות. לכן משתמשים כיום בתמותת תינוקות.
	תמותת תינוקות	מספר התינוקות עד גיל שנה הנפטרים לכל 1000 לידות חי במדינה.	מבטא בחזקה את רמת הפיתוח של המדינה.	תת מתפתחות- מעל 100 תינוקות ל 1000 לידות. מתפתחות- בינים. מפותחות-תינוקות בודדים מתים.	מדד טוב.
	תוחלת חיים	אורך החיים הממוצע הצפוי לאדם בתנאי החיים הנוכחיים במקום בו נולד וחי.	מדד דמוגרפי חשוב, מבטא את רמת הפיתוח: ברמת הרפואה, בחינוך, במגדר, בגנטיקה, בתזונה בתנאי הדיור, בתברואה, איכות סביבה...	תת מתפתחות- סביב 50 ומטה. מתפתחות- ביניהם. מפותחות- סביב 80 שנה. ממוצע עולמי 66.2	מדד טוב.
מדדים בתחומי החברה והרווחה	שיעור הבערות/ יודעי קרוא וכתוב.	יודעי קרוא וכתוב- אחוז התושבים הבוגרים (מעל 15) היודעים לקרוא ולכתוב בשפה אחת לפחות. בערות- האחוז שאינו יודע קרוא וכתוב. (אנאלפאבטים) * נשים נבערות יותר.	בודק את רמת/מידת ההשכלה הבסיסית של תושבי המדינה. הבערות בולמת את ההתפתחות האנושית, תרבותית, מדעית וטכנולוגית. בערות גבוהה סימן לנחשלות. גורמים: מצוקה כלכלית, העדר חוק חינוך חובה. חברה דתית מרחיקה השכלה בעיקר מנשים.	תת מתפתחות- מתחת ל 70%. מתפתחות- 70%-95% מפותחות- קרוב ל 100%.	אינו מבטא את רמת ההשכלה במפותחות.
	שעור הרופאים לנפש:	מספר הרופאים במדינה לכל 1000 איש.	מדד המעיד על רמת הפיתוח, הרמה המדעית ורפואית ועל רווחת תושביה. הרבה רופאים שומרים על הבריאות, עוסקים במניעה, מחקרים.	תת מתפתחות- בודדים מתפתחות- מפותחות- עשרות	מספר רופאים במדינה לא תמיד מעיד על רמת הרפואה. יש צורך במדדים נוספים מתחום הרפואה (טכנולוגיה, מיכשור).
מדדי פיתוח בתחומי הטכנולוגיה והתשתיות	רמת מינוע	מספר כלי רכב לכל 1000 איש.	מדד להערכת רמת חיים והרמה הכלכלית של המדינה. ככל שמספר כלי הרכב גבוה רמת ההתפתחות הכלכלית גבוהה, על הכנסה גבוהה. שימוש ברכב מסייע להסתגלות לשינויים בחברה המודרנית.	תת מתפתחות- עשרות בודדות מתפתחות- מאות ממוצע עולמי 302 .	אינו מעיד באופן מדויק על רמת הפיתוח, משום שמס' המכוניות מושפע מגורמים שונים בכל מדינה. בישראל לדוגמא המיסוי על קניית רכב הוא גבוה, שרבים אינם יכולים להרשות לעצמם רכב.

קבוצת מדדים	המדד	הגדרת המדד	משמעות המדד	גבולות המדד	מגבלה/ות או יתרון המדד
מדדי פיתוח בתחומי הטכנולוגיה והתשתיות	שעור המחשבים באוכלוסיה	מספר המחשבים האישיים הקיימים במדינה ל 1000 איש.	מעיד על רמת הפיתוח הכלכלי – טכנולוגי של המדינה. מחשב אישי, אינו מצרך בסיסי, מעיד על רמת חיים גבוהה, השכלה והכנסה גבוהה, אופייני למפותחות. מהפיכת המידע יצרה פער בין המדינות: פער דיגיטאלי, הבא לידי ביטוי בפערים בתשתיות, בהשכלה, בטכנולוגיה ...	תת מתפתחות- בודדים מתפתחות-עשרות מפותחות- מאות- 80%	מדד טוב לבדיקת רמת פיתוח. בעתיד יעילותו תרד בהתאמה לירידה בעלויות המחשב.
	שעור האנשים המחוסרים לאינטרנט	שעור המחוברים לאינטרנט על כל 1000 תושבים.	יכולת החיבור לאינטרנט מעידה על קיומם של תשתיות ושירותים מתוחכמים, תשתיות תקשורת, בעלות מחשבים, ספקי אינטרנט... אחוז המשתמשים מושפע מגורמים חברתיים, תרבותיים, אידיאולוגיים ופוליטיים.	תת מתפתחות- עד 2% מתפתחות- מפותחות- 90% אחוז המשתמשים העולמי- 12.7%	מדד טוב לאבחנה בין רמות הפיתוח של מדינות. מגבלה- קיים קושי להשיג אינפורמציה על מס' המשתמשים באינטרנט.

3. המבנה המגזרי של המשק

המשק מחולק למגזרי תעשייה על פי התחכום אותו מגזר.

מגזר	בעבר	השינוי	כיום	המדד	מגבלה:
מגזר ראשוני = הפקה (יצירה) של משאבי טבע. העובדים מועסקים בחקלאות וכרייה של מחצבים (=הוצאה של חומרי גלם מהטבע). לדוגמא: כריית פחם, גידולי בננות ועוד	הרבה מאד עובדים במגזר הראשוני.	התפתחות של טכנולוגיה ומיכון (מכונות), והעדפה לעבוד בענפי כלכלה אחרים.	ירידה בכל העולם במספר המועסקים בחקלאות ובכרייה, ועלייה בתוצרת החקלאית (מייצרים יותר).	מספר המועסקים בחקלאות ביחס לכל העובדים במדינה. במדינות המפותחות אחוז מועסקים קטן מאד. במדינות מתפתחות אחוז המועסקים גבוה.	אין הגדרה אחידה לכל העולם לחקלאים'. (מרוויחים כסף מחקלאות, מעבדים אדמה, גרים בכפר..)

מגזר	בעבר	השינוי	כיום	המדד
מגזר שניוני = עיבוד של חומרי הגלם. העובדים מייצרים מוצרים שמתבססים על חומרי הגלם מהמגזר הראשוני.	בעקבות המהפכה התעשייתית- עיור ומספר מועסקים גבוה בתעשייה.	התפתחות הטכנולוגיה, וגלובליזציה שגורמת לשינוי המיקום של המפעלים.	המכונות החליפו את העובדים במפעלים ולכן יש ירידה במועסקים . מפעלים מסורתיים (שדורשים הרבה עובדים) עברו למדינות המתפתחות. במדינות המפותחות קמו מפעלי היי-טק (דורש מעט כוח עבודה).	מספר המועסקים בתעשייה ביחס לעובדי המדינה. במדינות המפותחות- ירידה באחוז המועסקים כ-20% . מדינות מתפתחות- אחוז המועסקים נמצא בעלייה (בגלל מעבר של תעשיות מסורתיות ממדינות מפותחות למתפתחות) מדינות תת מפותחות- אחוז המועסקים עדיין קטן .

מגזרי השירותים : אין ייצור של מוצרים	כיום :	הגורמים לעלייה הגדולה במגזר השירותים :	המדד
מגזר שלישוני = שירותים. העובדים עוסקים בנתינת שירותים כמו- ניהול, ביטוח, הובלה, תיירות, בריאות, חינוך... מגזר רביעוני = שירותי מידע. העובדים עוסקים במחקר ופיתוח (מו"פ), תקשורת, שיתוף מידע, ייעוץ לחברות... מגזר חמישוני = שירותים הקשורים לרווחה של האדם- רמת חיים, איכות חיים ותרבות. העובדים במגזר זה עוסקים בתיאטרון, מוסיקה, רפואה אלטרנטיבית...	רוב העובדים במדינה עובדים במקצועות השירותים.	<ol style="list-style-type: none"> עלייה בהכנסה- אנשים שמרוויחים הרבה כסף הולכים לנותני שירותים בשביל שיעשו מטלות (עבודות) שהם לא רוצים לעשות (שיפוצניקים, מסעדות, נהגים..) עלייה בתוחלת החיים- האוכלוסייה מזדקנת (אנשים מגיעים לגיל זקן יותר) ולכן צריך יותר רופאים. עלייה בשירותי החינוך- יש רצון להשקיע בהון אנושי (באזרחים), אנשים לומדים יותר בשביל להיות מקצועיים בעבודה שלהם... כל זה גורם לעלייה באנשי חינוך והוראה. המדינה- המדינה משתמשת ביותר עובדים בשביל לדאוג לתפקוד של החיים במדינה (פקידים, מורים, רופאים, עובדים סוציאליים).. בנוסף- החוקים שהמדינה עושה יוצרים עבודה לעורכי דין, רואי חשבון ועוד. מהפכת המידע- התפתחות של רשת האינטרנט דורשת אנשי שירותים- טכנאי מחשבים, מתכנתים, ספקי אינטרנט ועוד.. 	במדינות המפותחות יהיו יותר מועסקים בתחום השירותים.

המודל של רוסטוב

השלבים בצמיחה הכלכלית של המדינה :

1. "טרום תעשייתי"- לפני המהפכה התעשייתית, חברה מסורתית, חקלאית, רמה טכנולוגית נמוכה. גרים בכפר.
2. "שלב תעשייתי" = "שלב ההכנה להמראה כלכלית"- ההשכלה עולה ומתפתח ענף התעשייה. החקלאות הופכת למסחרית ומתחיל שלב העיור.
3. "שלב ההמראה התעשייתי"- גידול כלכלי מואץ. התבססות על סחר בינלאומי של ייצוא וייבוא. פיתוח תחבורה, השקעות בפיתוח. נוצר אי-שיוויון בחברה.
4. "שלב ההמראה הטכנולוגית"- מעבר מתעשייה מסורתית ופשוטה ותעשייה עתירת ידע ושירותים מפותחים (היי-טק לדוגמא). כוח האדם מיומן. המבנה המסורתי של החברה משתנה. רוב האוכלוסייה גרה בעיר.
5. "שלב של חברת צריכה המונית"- האוכלוסייה צורכת המון, גם מוצרים וגם שירותים (בנקים, רואה חשבון, נהגים, אינספור מוצרים). ← **חברת שפע**.

ביקורת על רוסטוב

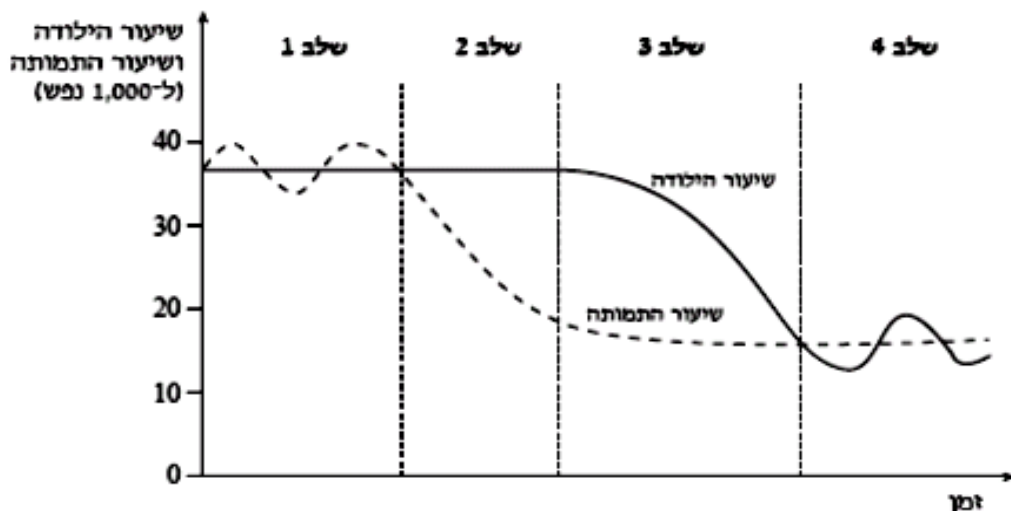
1. רוסטוב מבסס את התיאוריה על מדינות אירופה, השלבים שעוברות המדינות המתפתחות לא זהים.
2. הקולוניאליזם (השליטה של מדינות המערב על מדינות תת מפותחות על מנת לנצל את מחצביהם) הוביל לפיתוח מואץ במדינות אלו.
3. הגלובליזציה (השוק החופשי והפתוח בין המדינות) משנה את תהליכי הפיתוח מאשר מתקופת המהפכה התעשייתית. אין התייחסות למשברים עולמיים.
4. אין התייחסות במודל לפערים בתוך המדינה.

מודל התמורה במבנה המגזרים במשק/ פישר וקלארק (עמוד 81 בספר)

תמורה = שינוי. פישר וקלארק מסבירים מדוע אחוזי המועסקים במגזרים שונים עוברים שינויים:

1. המגזר הראשון מצליח מאד ← נוצרים עודפים, לא מצליחים להשתמש בכל התוצרים של המגזר הראשון.
2. משקיעים את הרווחים מהמגזר הראשון בתעשייה (המגזר השני) בשביל לנצל את העודפים שנוצרו בחקלאות ובמחצבים (משאבי הטבע).
3. בעקבות ההתפתחות של התעשייה (מגזר שני) חייבים להיות אנשים שנותנים שירותים- מובילים את המוצרים, מנהלים, בנקים ← התפתחות המגזר השלישוני.

מודל התמורה הדמוגרפי

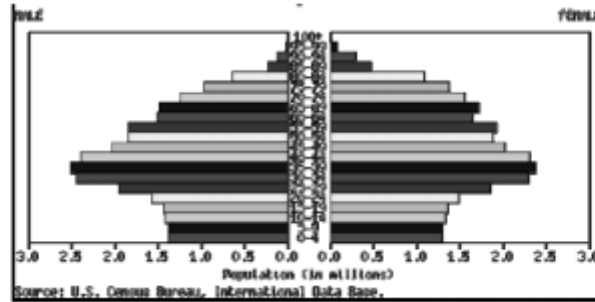
שלב	שיעור ילודה	הסיבות לילודה	שיעור תמותה	הסיבות לתמותה	ריבוי טבעי	סוג מדינה
1	גבוה	אמונה דתית ותרבות. הילדים עוזרים בפרנסה.	גבוה	תברואה ורפואה נמוכים	נמוך מאד	תת מפותחות
2	גבוה	אין מודעות לתכנון משפחה, אין מסגרות חינוך.	ירידה בתמותה	תיעוש מוביל לשיפור ברפואה ובתברואה.	גבוה מאד	תת מפותחות
3	ירידה חדה בילודה	שירותי חינוך, השכלה לנשים, גיל הנשואים עולה, הנשים יוצאות לעבוד.	ירידה	התפתחויות טכנולוגיות	ירידה בריבוי הטבעי	פחות מפותחות
4	נמוך	מעמד האישה ממשוך לעלות, תפקידי האישה משתנים (קריירה, השכלה)	נמוך	רפואה ותברואה ממשיכים להשתפר.	נמוך מאד ואף שלילי	מפותחות

שאלות בגרות מדדי פיתוח

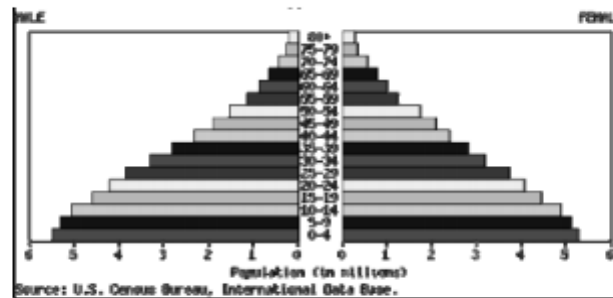
1. מדדי פיתוח:

א. לפניך שתי פירמידות גילים (איור 1, 2) המייצגות שתי מדינות- איטליה ופיליפינים. התאם לכל מדינה את פירמידות הגילים המתאימה לה. נמק קביעתך, על סמך שני מאפיינים דמוגרפים של כל אחת מהמדינות, בעזרת המושגים: אוכלוסייה צעירה, אוכלוסייה מבוגרת, אוכלוסייה מפרנסת, אוכלוסייה תלויה, תוחלת חיים. (10 נקודות)

איור 1:

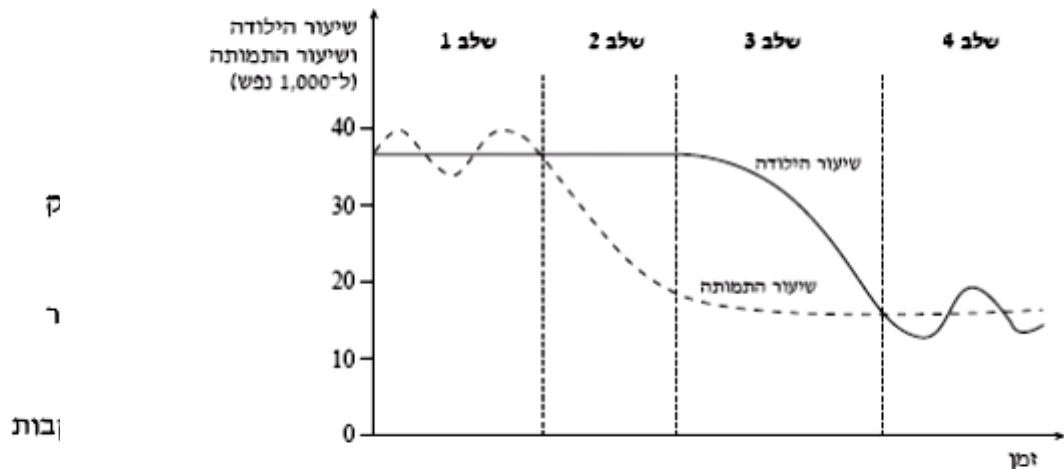

איור 2:

ב. עיין בגרף שלפניך שבו מוצגים ארבעת השלבים של מודל "המעבר הדמוגרפי". ציין באיזה שלב על גבי מודל זה נמצאת כל אחת מהמדינות: איטליה והפיליפינים. נמק קביעתך. (7 נקודות)

מודל "המעבר הדמוגרפי"

ג. ציין והסבר שני מדדי פיתוח מהתחום הכלכלי המעידים על רמת פיתוח של מדינה. (8 נקודות)

והיסברון אחד של הדרך שהצענו. (7 נקודות)

3. מדדי פיתוח

א. בטבלה שלפניך מוצגים ערכים של מדדי פיתוח של ארבע מדינות. על פי נתונים אלה, דרג את המדינות – החל במדינה המפותחת ביותר עד המדינה הכי פחות מפותחת, והסבר לפי מה קבעת את הדירוג. (10 נקודות)

מדדי פיתוח של מדינות נבחרות (2008)

תמ"ג לנפש (דולר)	שיעור מועסקים בחקלאות (%)	שיעור ריבוי טבעי (%)	תוחלת חיים (שנים)	המדינה
6,000	19.0	1.65	72.3	א
36,800	1.1	0.16	80.9	ב
2,100	50.0	2.40	60.4	ג
13,800	1.1	1.05	76.5	ד

(לקוח מן: CIA World FactBook)

ב. בטבלה שלפניך מוצגים ערכים של מדדי פיתוח של בורג. הסבר מדוע קשה לדרג את כוויט בדירוג שערכת בסעיף א. הסבר שני גורמים המשפיעים על מדדי הפיתוח של מדינה זו. (8 נקודות)

מדדי פיתוח של כוויט (2008)

תמ"ג לנפש (דולר)	שיעור מועסקים בחקלאות (%)	שיעור ריבוי טבעי (%)	תוחלת חיים (שנים)	המדינה
55,800	0.03	3.55	77.7	כוויט

(לקוח מן: CIA World FactBook)

ג. על פי המודל של רוסטוב, צפוי שתהליכי הפיתוח במדינות מפותחות יחולו גם במדינות מתפתחות. הסבר שני גורמים שעלולים למנוע תהליכים אלה במדינות מתפתחות. (7 נקודות)

המדינות	תל"ג לנפש בדולרים	% התושבים מתחת לגיל 15	% התושבים עם נגישות למים מתוקים
מדינה א'	779	49%	46%
מדינה ב'	10,874	25.5%	95%
מדינה ג'	25,300	14.3%	100%

- א. בטבלה שלפניך מוצגים שלושה מדדי פיתוח ב-3 מדינות שונות: ספרד (אירופה), ציילה (דרום אמריקה), ניז'ר (מרכז אפריקה).
 קבע אילו נתונים מתאימים לאיזו מדינה, נמק את בחירתך.
 התייחס בתשובתך לקשר בין שלושת המאפיינים לבין רמת הפיתוח של המדינה.
 (12 נקודות)
- ב. הצג והסבר שני מדדים נוספים המעידים על רמת פיתוחה של מדינה. (8 נקודות)
- ג. ציין והסבר מגבלה אחת של המדד "תל"ג לנפשי". (5 נקודות)